

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІВАНІНА ЮЛІЯ ВІКТОРІВНА

УДК 343.214

ПІДСТАВИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Запоріжжя – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Класичному приватному університеті, м. Запоріжжя.

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор
РЯБЧИНСЬКА Олена Павлівна,
Класичний приватний університет, м. Запоріжжя,
Інститут права імені Володимира Сташиса,
завідувач кафедри кримінального права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ДЕНИСОВ Сергій Федорович,
Академія Державної пенітенціарної служби,
МЮ України,
завідувач кафедри кримінального, кримінально-
виконавчого права та кримінології;

кандидат юридичних наук, доцент
ПРИМАЧЕНКО Віталій Федорович,
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ,
завідувач кафедри кримінального права
та кримінології факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування

Захист відбудеться «26» грудня 2018 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 17.127.07 Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 124.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 114.

Автореферат розісланий «23» листопада 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Гороховська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Актуальність дослідження теоретичних і практичних проблем визначення підстав кримінально-правової кваліфікації зумовлена важливою роллю останньої в процесі застосування кримінально-правових норм, пов'язана із забезпеченням єдності судової практики, що характеризує принцип верховенства права. Точне визначення підстав кримінально-правової кваліфікації є запорукою її правильності та законності, а відтак і належного застосування кримінального закону в широкому розумінні, що в підсумку забезпечує ефективність кримінально-правового регулювання та здійснення права на судовий захист, покращення якості й доступності правосуддя загалом.

Сучасні реалії існування кримінально-правової системи в її інтегрованому взаємозв'язку з іншими елементами (складовими) правової системи України актуалізують дослідження низки питань кримінально-правової кваліфікації, зокрема її підстав, з огляду на поступову зміну концепту джерельного монізму кримінального права на джерельний плюралізм; використання в галузевому законодавстві поняття «правова кваліфікація кримінального правопорушення», що вимагає його співвідношення з усталеними в кримінально-правовій теорії поняттями «кримінально-правова кваліфікація» та «кваліфікація злочинів»; розширення значення вітчизняної судової практики (правових позицій Верховного Суду України – далі ВСУ, Верховного Суду – далі ВС) і практики ЄСПЛ у процесі застосування кримінального закону тощо.

Водночас таке дослідження зумовлено й чинниками суто прикладного характеру, як-от: проблеми визначення наявності обставин, що свідчать про подію кримінального правопорушення (фактичні дані, які вказують на ознаки злочину), що простежується за змістом скарг на рішення, дії або бездіяльність слідчого й прокурора та полягає в невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення; проблеми в правозастосуванні судами України, пов'язані з неправильною кримінально-правовою оцінкою діянь, про що свідчать зміст рішень, прийнятих в апеляційному та касаційному порядку, і правових позицій ВСУ та ВС, результати опитування суддів, які підтвердили потребу у зверненні до додаткових факторів у процесі кримінально-правової кваліфікації (норм інших галузей права, правових позицій ВСУ та ВС) тощо.

Теоретичним підґрунтям дисертації стали наукові праці радянського періоду, у яких закладено основи теорії кваліфікації злочинів, а саме: С. В. Бородіна, Я. М. Брайніна, М. І. Блума, Ф. Г. Бурчака, Б. С. Волкова, Р. Р. Галіакбарова, Г. А. Григера, П. С. Дагеля, М. Й. Коржанського, Б. А. Курінова, В. М. Кудрявцева, Г. А. Левицького, М. П. Малкова, А. В. Наумова, А. С. Новіченка та ін.; сучасних дослідників проблематики розроблення теоретико-методологічних основ вчення про кримінально-правову кваліфікацію (кваліфікацію злочинів) і кваліфікації окремих злочинів чи їх видів: П. П. Андрушки, Л. П. Брич, Ю. А. Вапсви, С. Ф. Денисова, О. О. Дудорова,

В. В. Кузнецова, О. К. Маріна, Т. М. Марітчака, В. О. Навроцького, М. І. Панова, Є. О. Письменського, О. П. Рябчинської, А. В. Савченка, Є. Л. Стрельцова, О. В. Ус, Є. В. Фесенка, П. Л. Фріса, С. Д. Шапченка та ін.

Безпосередньо аналізу поняття та видів підстав кримінально-правової кваліфікації (кваліфікації злочинів) присвячено меншу кількість наукових публікацій, переважно на рівні статей і тез доповідей на науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах тощо. Серед таких варто назвати публікації П. П. Андрушко, Н. А. Мирошніченко, В. О. Навроцького, О. П. Рябчинської, А. В. Савченка, С. Д. Шапченка та ін.

Аналіз здобутків зазначених науковців надає підстави зробити висновок про відсутність кардинально відмінних підходів до визначення видів підстав кримінально-правової кваліфікації (кваліфікації злочинів), оскільки вчені практично однотайні в доцільності виокремлення фактичної та нормативної підстав. Водночас складнішою є ситуація зі змістом цих підстав: не вирішено питання, які явища правової дійсності вважати нормативною та фактичною підставою. В окремих випадках відбувається суміщення передумови, підстави та етапу кримінально-правової кваліфікації в одному факторі. Фахівці пропонують різні підходи до визначення ролі складу злочину в процесі кримінально-правової кваліфікації, об'єктів та змісту останньої. Отже, ці питання потребують осмислення в межах окремого дослідження, розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення підходів до визначення структури кримінально-правової кваліфікації як на теоретичному, так і на практичному рівнях.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано в межах науково-дослідних робіт Класичного приватного університету «Кримінально-правове, кримінологічне та кримінально-виконавче забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина» (державний реєстраційний номер 0110U003958) та «Вплив правової інтеграції на кримінально-правову, кримінально-виконавчі системи та запобігання злочинності в Україні» (державний реєстраційний номер 0116U008203).

Тему дисертації затверджено вченою радою Класичного приватного університету (протокол № 3 від 18 листопада 2015 р.).

Мета і задачі дослідження. *Метою дослідження* є аналіз теоретико-методологічних та практичних проблем визначення підстав кримінально-правової кваліфікації й формулювання на цій основі теоретичних положень, спрямованих на поглиблення теорії кримінально-правової кваліфікації та практичних рекомендацій щодо вдосконалення правозастосовної діяльності осіб, які здійснюють кримінально-правову оцінку суспільно небезпечних діянь.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

- дослідити стан наукової розробки проблематики визначення підстав кримінально-правової кваліфікації;
- обґрунтувати методологічні засади проведення дослідження;
- проаналізувати кримінально-правову кваліфікацію як складову застосування закону про кримінальну відповідальність;

- з'ясувати підходи до тлумачення поняття підстав кримінально-правової кваліфікації та обґрунтування виокремлення їх видів у кримінально-правовій доктрині;

- проаналізувати фактичну підставу кримінально-правової кваліфікації;

- охарактеризувати нормативну підставу кримінально-правової кваліфікації;

- виокремити та охарактеризувати додаткові підстави кримінально-правової кваліфікації;

- з'ясувати особливості врахування в процесі кримінально-правової кваліфікації судової практики (судових рішень (прецедентів));

- визначити особливості врахування в процесі кримінально-правової кваліфікації рішень ЄСПЛ.

Об'єкт дослідження – кримінально-правова кваліфікація діянь, передбачених кримінальним законом, у процесі застосування кримінально-правових норм як елемента кримінально-правового регулювання в Україні.

Предмет дослідження – поняття та види підстав кримінально-правової кваліфікації.

Методи дослідження обрано з урахуванням поставленої мети та визначених завдань дослідження. Обґрунтованість і достовірність одержаних наукових результатів базується на використанні системи загальнофілософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання. Провідними підходами дослідження обрано системний, герменевтичний і синергетичний. Використання законів формальної логіки та таких її методів, як *індукція і дедукція, аналіз та синтез, абстрагування та конкретизації; узагальнення* надало змогу виділити істотні зв'язки, властивості й відносини такого явища, як кримінально-правова кваліфікація, і явищ вищого порядку (застосування кримінально-правових норм, кримінально-правового регулювання). З-поміж загальнонаукових методів використано такі: *системно-функціональний* – для з'ясування мети та функцій підстави кримінально-правової кваліфікації в процесі застосування кримінально-правових норм (розділ 2); *системно-структурний* – для розгляду підстав кримінально-правової кваліфікації як етапу застосування кримінально-правових норм (розділ 2); *аналогія (умовивід)* – для виокремлення з-поміж факторів (явищ) кримінально-правової дійсності тих, які утворюють підставу(и) кримінально-правової кваліфікації; обґрунтування суджень, теоретичних положень. Серед спеціальних методів наукових досліджень застосовано такі: *формально-юридичний (догматичний)* – для аналізу змісту кримінально-правових норм, у яких розкрито той чи інший склад злочину, змісту відсильних та бланкетних норм, норм інших галузей права, моральних норм тощо; визначення юридичних понять і категорій, тлумачення правових норм тощо (усі розділи роботи); *конкретно-соціологічний* – для аналітичної обробки та відбору потрібної інформації про предмет дослідження шляхом використання таких прийомів, як: аналіз документів, офіційних повідомлень, вивчення матеріалів судової практики (матеріалів кримінальних справ і проваджень, вироків, внесених до

Єдиного реєстру судових рішень, практики ЄСПЛ тощо); узагальнення результатів анкетування тощо.

Емпіричну базу дослідження становлять дані: понад 500 кримінальних проваджень (вироків), включених до Єдиного реєстру судових рішень за період 2008–2018 рр.; рішення ЄСПЛ (18); скарги на рішення, дії або бездіяльність слідчого й прокурора щодо невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення (50); статистична інформація судової адміністрації, Генеральної прокуратури, Національної поліції; узагальнення судової практики ВСУ; аналітичні довідки тощо; результати анкетування 100 суддів місцевих судів м. Києва та м. Запоріжжя.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена тим, що дисертація є першим в Україні дослідженням теоретичних і практичних проблем визначення та належного застосування підстав кримінально-правової кваліфікації з позиції визнання її частиною застосування кримінально-правових норм з відповідною структурою. Основні положення, що мають елементи новизни, полягають у такому:

уперше:

– з'ясовано логічну помилку в судженні, що встановлення фактичних обставин справи (даних про подію вчинення діяння, передбаченого кримінальним законом) є одночасно і підставами (або передумовами), і змістом певного етапу кримінально-правової кваліфікації, у зв'язку із чим запропоновано її передумовами вважати обставини (дані, інформацію), наведені в заяві, повідомлені про вчинене правопорушення потерпілим, заявником або виявлені з іншого джерела (самостійно особою, уповноваженою на внесення таких відомостей), що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення (подію кримінального правопорушення за ознаками ст. 11 КК) і є формальною підставою проведення досудового розслідування, після внесення таких відомостей до ЄРДР, у процесі якого здійснюється початкова кримінально-правова кваліфікація;

– запропоновано визнати гостру дискусійну проблему законності правової оцінки поведінки зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами в контексті використання в тексті норми, передбаченої ст. 263 КК, терміна «закон» за фактичної відсутності такого акта, з приводу якої констатовано наявність принципово відмінних позицій кримінально-правової доктрини (П. Л. Фріс, В. К. Грищук та ін.) і судової практики, «виключною правовою проблемою», яка є підставою передачі кримінального провадження на розгляд Великої Палати Верховного Суду, згідно з ч. 5 ст. 434¹ КПК;

– комплексно проаналізовано рішення ЄСПЛ з позиції їх використання в ході кримінально-правової кваліфікації, на підставі чого зроблено висновок, що окремі підходи до тлумачення в них низки оціночних понять можуть бути враховані вітчизняними судами загальної юрисдикції (як і іншими офіційними суб'єктами кваліфікації) у ході застосування кримінально-правових норм про відповідальність за посягання на життя, здоров'я, честь та гідність особи (як

основного, так і додаткового об'єкта), з дотриманням важливої умови – у випадках, коли в рішенні ЄСПЛ певні поняття трактуються більш широко, ніж у диспозиціях кримінально-правових норм, враховувати його потрібно лише в тій частині, яка не суперечить КК України (підтримано 64% суддів);

удосконалено:

– поняття кримінально-правової кваліфікації як кримінально-правової оцінки (*зміст*) злочинів (кримінальних правопорушень, за КПК), суспільно небезпечних діянь, що підпадають під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК, малозначних діянь, діянь, вчинених за обставин, що усувають їх злочинність) (*об'єкти*), що здійснюється слідчим, прокурором і суддею (*суб'єкти*) у визначених процесуальних формах, результати якої фіксуються у відповідних процесуальних документах та зумовлюють застосування заходів кримінального-правового характеру щодо осіб, які їх вчинили (*значення*);

– розуміння значення й меж суддівського розсуду в процесі кримінально-правової кваліфікації як етапу застосування кримінально-правових норм, при цьому наголошено на його важливості в процесі: встановлення наявності або відсутності обставин, що виключають злочинність діяння; оцінювання діяння за ознакою малозначності; кваліфікації злочинів, законодавчі конструкції яких містять оціночні поняття (категорії) тощо;

набуло подальшого розвитку:

– розуміння того, що правозастосовець у процесі з'ясування змісту того чи іншого оціночного поняття формує уявлення про його сутність (зміст), зокрема, з урахуванням правових приписів галузевих нормативно-правових актів, правових позицій національних судів загальної юрисдикції, рішень ЄСПЛ, доктринальних правових позицій;

– позиція щодо визнання складу злочину не нормативною підставою, а певним алгоритмом, за яким суб'єкт має здійснювати кримінально-правову кваліфікацію (правову кваліфікацію кримінального правопорушення, за КПК), виходячи з розмежування таких явищ, як підстава кримінально-правової кваліфікації та підстава кримінальної відповідальності, можливість оцінки діяння як такого, у якому відсутній склад злочину, зокрема при малозначності діяння, або діяння, вчиненого за обставин, що усувають його злочинність, визнання його адміністративним, цивільним чи дисциплінарним правопорушенням;

– позиція, згідно з якою окремі випадки правозастосування кримінально-правових норм, що містять морально-етичні оціночні категорії (поняття), потребують звернення не лише до норм суспільної моралі, а й урахування індивідуальних (психологічних, фізичних та емоційних) особливостей особи самого винного: хворобливого фізичного й душевного стану, вагітності, типу його темпераменту, належності до певних соціальних груп тощо;

– положення, згідно з яким стабільність судової практики, зокрема в питаннях узгоджених підходів до кримінально-правової оцінки діянь, передбачених кримінальним законом (правової кваліфікації кримінальних

правопорушень/проступків) має забезпечуватися передбаченими в КПК нормами, відповідно до яких прийняття рішень про відхід від правової позиції, викладеної в рішенні вищої судової інстанції (ВСУ, Великої Палати) є підставою про звернення про перегляд цієї справи Великою Палатою Верховного Суду;

– позиція стосовно доцільності в аспекті забезпечення розвитку права та формування єдиної (узгодженої) правозастосовної практики в частині кримінально-правової кваліфікації роз'яснення терміна «виключна правова проблема» на законодавчому або, принаймні початково, на доктринальному рівні з урахуванням практики щодо такої категорії справ Верховного Суду.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в роботі висновки та пропозиції можуть бути використані й використовуються в:

– *правозастосовній діяльності* – при вдосконаленні практики застосування кримінально-правових норм (акт впровадження в діяльність Дніпровського районного суду м. Києва від 25 травня 2018 р.);

– *навчальному процесі* – при проведенні занять з кримінального права, а також при підготовці підручників та навчальних посібників (довідка про впровадження результатів дослідження в навчальний процес Класичного приватного університету від 02 травня 2018 р.);

– *науково-дослідній сфері* – при подальшому дослідженні проблем кримінально-правової кваліфікації.

Особистий внесок здобувача. Усі сформульовані в дисертації висновки ґрунтуються на власних дослідженнях. В опублікованій у співавторстві з О. П. Рябчинською науковій статті «Урахування практики Європейського суду з прав людини в процесі кримінально-правової кваліфікації» дисертанту належить теоретична розробка питань визначення меж використання практики ЄСПЛ (рішень) у процесі кримінально-правової кваліфікації. Наукові ідеї та розробки, що належать співавтору, у дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження доповідались та обговорювались на науково-практичних конференціях і круглих столах, таких як: «Кримінальне право: традиції та новації» (м. Полтава, Харків, 9–10 липня 2016 р.); Круглий стіл, присвячений 68-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини (м. Запоріжжя, 8 грудня 2016 р.); «Науковий потенціал та перспективи розвитку юридичної науки» (м. Запоріжжя, 17–18 березня 2017 р.); Шості харківські кримінально-правові читання «Україна на кримінально-правовій карті світу» (м. Харків, 13 жовтня 2017 р.); «Наука і вища освіта» (м. Запоріжжя, 15 листопада 2017 р.); «Професійна етика судового процесу» (м. Київ, 24 листопада 2017 р.); «Кримінально-правове, кримінологічне та кримінально-виконавче забезпечення прав і свобод людини і громадянина» (м. Запоріжжя, 10 березня 2017 р.); «Митна політика: економічні та юридичні аспекти» (м. Запоріжжя, 8 червня 2018 р.).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 13 наукових публікаціях, з яких: 4 – статті в наукових фахових виданнях України, 1 – стаття в зарубіжному виданні, 8 – матеріали конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (293 найменування) і трьох додатків. Повний обсяг дисертації становить 229 сторінок, з яких: основний текст – 174 сторінки, список використаних джерел – 29 сторінок, додатки – 6 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми; вказано зв'язок роботи з науковою темою; визначено мету та завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; викладено наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; подано відомості про публікації, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Вихідні положення дослідження підстав кримінально-правової кваліфікації» містить три підрозділи.

У *підрозділі 1.1 «Наукова розробка проблематики підстав кваліфікації злочинів: ретроспектива та сучасний стан»* подано огляд наукової літератури за першоджерелами (включаючи радянський період розвитку України (1) та сучасний період незалежності (2)), що надало можливість оцінити здобутки науковців за теоретико-методологічними підходами до вирішення вказаної проблеми й засвідчити ступінь невизначеності, дискусійності окремих питань. З'ясовано, що в радянський період превалював підхід до розроблення теоретичних основ кваліфікації злочинів, а не кримінально-правової кваліфікації, юридичною (нормативною, правовою) основою якої переважно визнавали безпосередньо склад злочину (А. Н. Трайнін, Я. М. Брайнін, В. М. Кудрявцев та ін.). Для сучасного періоду розвитку теорії кримінально-правової кваліфікації характерні поступовий відхід від ряду догматичних положень і розгляд кримінально-правової кваліфікації (далі – к. п. к.) як динамічного, багатоаспектного кримінально-правового та кримінально-процесуального явища, що не обмежується оцінкою злочину.

У *підрозділі 1.2. «Методологія проведення дослідження»* визначено його структуру. Наголошено, що теоретичні засади дослідження зумовлені властивими теорії важливими функціями, зокрема пояснювальною, синтезуючою, методологічною та практичною. Виходячи з прийнятого розуміння теоретико-методологічної основи наукового дослідження, визначено концепцію наукового дослідження підстав к. п. к. як фундаментального, спрямованого на отримання нових знань (положень, суджень), поглиблений аналіз та розвиток існуючих положень щодо підстав кваліфікації і їх застосування для досягнення практичних цілей, вирішення конкретного завдання вдосконалення застосування кримінально-правових норм. Охарактеризовано елементну структуру теоретичного та емпіричного рівнів дослідження. Акцентовано на можливостях і перспективах використання в процесі дослідження актуальних питань к. п. к. традиційного системного підходу та новітніх – герменевтичного й синергетичного підходів, а також евристичних методів наукового пізнання.

Розділ 2 «Поняття кримінально-правової кваліфікації та її підстав» містить три підрозділи.

У підрозділі 2.1 *«Поняття кримінально-правової кваліфікації»* проаналізовано співвідношення цього поняття з такими поняттями, які сьогодні вживають у кримінально-правовій доктрині, кримінальному, кримінальному процесуальному законодавстві та правозастосовній практиці («кваліфікація злочинів», «правова кваліфікація кримінального правопорушення», «правова кваліфікація суспільно-небезпечного діяння», «суспільно небезпечне діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом», «правова кваліфікація суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною цього Кодексу») з позицій таких категорій діалектики, як: загальне, особливе, одиночне; ціле та частина; можливість і дійсність. Встановлено, що суди в процесуальних документах (зокрема резулятивній та мотивувальній частинах) здебільшого оперують поняттям правової кваліфікації кримінального правопорушення, навіть у тих випадках, коли дії кваліфікуються як злочин та зазначено, що така ситуація не розглядається як підстава скасування вироку.

Критично проаналізовано існуючі в доктрині кримінального права підходи до виділення видів к. п. к., уточнено та додатково обґрунтовано варіації к. п. к. залежно від об'єкта кваліфікації, що надало змогу виокремити такі її складові: 1) правова кваліфікація кримінального правопорушення (кваліфікація злочину та кваліфікація кримінального проступку, за термінологією КПК), тобто діяння, яке містить склад злочину, передбаченого Особливою частиною КК, є суспільно небезпечним і є підставою кримінальної відповідальності; 2) к. п. к. діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК, але не містить складу злочину, тобто не містить хоча б однієї ознаки складу злочину, передбаченого певною статтею (частиною статті) Особливої частини КК, однак є суспільно небезпечним і є підставою застосування до особи, яка його вчинила, якогось із заходів кримінально-правового характеру, які не є кримінальною відповідальністю, зокрема застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру; 3) к. п. к. малозначного діяння; 4) к. п. к. діяння, вчиненого за обставин, що виключають його злочинність.

У підрозділі 2.2 *«Підстави кримінально-правової кваліфікації»* проаналізовано сутність, зміст і значення поняття «підстава» та «передумова» к. п. к. та їх співвідношення. Акцентовано на важливості врахування при цьому стадій (етапів) к. п. к., оскільки подекуди ті чи інші передумови чи підстави (такі як встановлення фактичних обставин справи, встановлення кримінально-правової норми) змістовно включають у характеристику певного етапу к. п. к., що не можна визнати правильним.

У підрозділі 2.3 *«Види підстав кримінально-правової кваліфікації»* проаналізовано фактичну та нормативну підстави к. п. к. за загальноприйнятим підходом. Встановлено відмінності в розумінні змісту нормативної підстави, а саме: кримінально-правової норми; складу злочину, передбаченого нормами

КК, і статей Загальної та Особливої частини КК; досліджено кожен з них. Розглянуто діаметральні позиції, згідно з якими КК містить не лише кримінально-правові, а й інші види норм, зокрема конституційні, які регламентують обставини, що виключають злочинність діяння (О. В. Наден, Ю. В. Баулін (1)), та визнання всіх норм, які містяться в КК, кримінально-правовими (В.О. Навроцький, В.Я. Тацій та ін. (2)), на підставі чого обґрунтовано позицію щодо визнання нормативною підставою к. п. к. кримінально-правових норм, виходячи з того, що всі норми, які містяться в КК, є кримінальними за своєю природою. Визначено передумови постановки питання про доцільність звернення до додаткових (допоміжних) підстав к. п. к., проаналізовано останні за розробленою класифікацією на додаткові обов'язкові та додаткові факультативні (О. П. Рябчинська).

Розділ 3 «Характеристика додаткових підстав кримінально-правової кваліфікації» містить чотири підрозділи.

У підрозділі 3.1 «*Норми інших галузей права як підстави кримінально-правової кваліфікації*» доводиться, що звернення до змісту нормативно-правових актів інших галузей права при кримінально-правовій оцінці діянь, передбачених бланкетними диспозиціями не можна визнавати їх субсидіарним застосування через неможливість дотримання в цілому вимог законності, що до нього висуваються. Проаналізовано ситуації у правозастосуванні та виокремлено підходи законодавця щодо різного позначення оціночних термінів в бланкетних нормах. Акцентовано на такій проблемі к. п. к. як визначення зворотної дії закону про кримінальну відповідальність з бланкетною диспозицією у тому разі, коли відбуваються певні зміни у відповідному галузевому законодавстві, які впливають на обсяг відповідальності особи на прикладі злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також змін у розмірі прожиткового мінімуму для працездатних осіб¹, у результаті чого зростає мінімальна вартість викраденого майна.

У підрозділі 3.2 «*Судова практика як підстава кримінально-правової кваліфікації*» розглянуто співвідношення понять «судова практика», «судовий прецедент», «судове рішення», «правова позиція суду» тощо. Проаналізовано роль у процесі кримінально-правової кваліфікації правових позицій Верховного Суду України, викладених у рішенні (ухвалі), прийнятому ним з підстав і в порядку, визначених ст. 444–458 КПК України, за наслідками розгляду заяви про перегляд судового рішення з підстав неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь; постанов Пленуму ВСУ; судової практики національних судів загальної юрисдикції; судових прецедентів (рішення Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ). Акцентовано на важливості правових позицій вищої судової інстанції України в аспекті забезпечення єдності судової практики судів

---

¹ На підставі Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік».

загальної юрисдикції. Проаналізовано положення чинного кримінального процесуального законодавства й Закону України «Про судоустрій і статус суддів» на предмет з'ясування обов'язковості врахування судової практики ВСУ та Верховний Суд у процесі к. п. к.

Констатовано, що на сучасному етапі реформування судової системи суб'єктами, які формують судову практику, є суди загальної юрисдикції всіх рівнів, а спрямовує їх, забезпечуючи єдність та відповідність засадам правосуддя, безпосередньо ВС, як суб'єкт судової правотворчості, який формує правові позиції з питань застосування матеріального кримінального права, які мають урахувати в своїй діяльності й інші суди. Чинним законодавством ВС наділений певними повноваженнями у сфері узгодження та забезпечення єдності судової практики через діяльність Великої Палати ВС, Касаційного Кримінального Суду. Тож правові позиції, викладені в рішеннях вказаних судових інстанцій, є обов'язковими під час прийняття рішення за суттю кримінально-правової оцінки в кримінальному провадженні, а тому визнаються обов'язковими додатковими підставами кримінально-правової кваліфікації. Роз'яснення ж рекомендаційного характеру з питань застосування законодавства при вирішенні судових справ, що надаються Пленумом ВС, за результатами аналізу судової статистики та узагальнення судової практики є факультативними додатковими підставами.

У підрозділі 3.3 «Рішення Європейського суду з прав людини в процесі кримінально-правової кваліфікації» проаналізовано наукові позиції щодо визначення правової природи рішень ЄСПЛ, їх характеристики й значення з позиції визнання їх судовою практикою, актами тлумачення або правозастосування. Наведено аргументи як за, так і проти визнання таких рішень судовими прецедентами. Розглянуто значення правових позицій, що становлять суть рішень ЄСПЛ з погляду їх визнання джерелами кримінального права. Наведено й проаналізовано конкретні кримінально-правові норми, диспозиції яких містять оціночні поняття, стандарти тлумачення яких містяться в рішеннях ЄСПЛ, як-от: «жорстоке поводження», «особливе мучення», «болісні або такі, що ображають особисту гідність потерпілого дії» тощо. З'ясовано та охарактеризовано конкретні дії за прикладами такого поводження, наведеними в низці рішень ЄСПЛ, як-от: «Акчоч проти Туреччини», «Сельмуні проти Франції», «Тесленко проти України» та інші (загалом 18), – на підставі чого наголошено на важливості звернення до правових позицій щодо тлумачення змісту окремих оціночних понять у таких рішеннях, особливо в процесі кримінально-правової оцінки посягань на життя, здоров'я особи, її честь і гідність як основних, так і додаткових об'єктів.

У підрозділі 3.4 «Норми суспільної моралі як підстава кримінально-правової кваліфікації» останні розглянуто з позиції їх взаємодії з нормами права в процесі правозастосування (оскільки інша площина їх взаємодії – процес правотворчості – не є предметом дослідження). Говорячи про оціночні морально-етичні категорії в кримінальному законодавстві України, здебільшого згадують Розділ XII «Злочини проти громадського порядку та моральності»,

утім й інші статті КК містять подібні поняття (п. 4 ч. 2 ст. 115, ч. 1 ст. 120, ч. 1 ст. 149, ч. 1 ст. 156, ч. 1 ст. 161, ч. 3 ст. 387, ст. 116, 123, 126¹, 127, 430, 434 КК). Наведено приклади із судової практики, що демонструють формальний підхід до мотивування кримінально-правової оцінки окремих злочинів вказівкою загального характеру, як-от «...на порушення моральних норм», і вказано на те, що суди повинні більш чітко визначатися з характером та формою порушення моральних норм для належного мотивування кваліфікації злочину. Розглянуто найбільш проблемні ситуації з кримінально-правовою оцінкою діянь, опис яких у законі містить оціночні поняття морального змісту, такі як: тяжка образа; заподіяння моральних страждань; жорстоке поводження; приниження людської гідності; ревності як мотив вчинення злочину та як обставина, що здатна викликати стан сильного душевного хвилювання при вчиненні вбивства або заподіянні тяжкого тілесного ушкодження, тощо. Продемонстровано, що тлумачення значної частини морально-етичних понять подано в ряді постанов ПВСУ. Підходи до визначення сутності окремих з таких ознак (жорстокість, приниження гідності тощо) містяться в рішеннях ЄСПЛ.

ВИСНОВКИ

Реалізація мети й завдань дослідження надає змогу сформулювати такі висновки.

1. Висловлені в ході наукової полеміки підходи до визначення підстав кваліфікації злочинів, насамперед, нормативної (юридичної) підстави, і надалі задають тон дискусії в сучасній доктрині кримінального права. І сьогодні можна зустріти прихильників тієї чи іншої позиції щодо виокремлення нормативної підстави кваліфікації злочинів. Разом з тим теорія кримінально-правової кваліфікації розвивається та поглиблюється завдяки проведенню фундаментальних монографічних розробок. Знання про предмет дослідження, набувши певного кількісного критерію, переходять у якісно іншу площину, а підходи до визначення підстав кримінально-правової кваліфікації поглиблюються, вдосконалюються, збагачуються додатковою аргументацією, зокрема щодо виділення її додаткових підстав і визначення кола останніх.

2. Визнання та використання в межах дослідження проблематики к. п. к. таких провідних підходів, як системний, синергетичний та герменевтичний, зумовлено інтегративністю цього поняття, необхідністю визначення його співвідношення із суміжними поняттями, визнання його частиною застосування кримінального закону та різновидом правової кваліфікації, необхідністю тлумачення (інтерпретації) тексту як кримінально-правових норм, так і іншого галузевого законодавства, а також усунення неясності в тексті нормативно-правових актів тощо.

3. Ураховуючи та розвиваючи позиції попередників (П. П. Андрушко, О. О. Дудорова, В. О. Навроцького та ін.), визнаючи кримінально-правову кваліфікацію інтегрованою категорією, формалізовані вимоги щодо здійснення

якої (визначення її об'єктів, змісту, підстав, суб'єктів тощо) визначаються Кримінальним та Кримінальним процесуальним кодексом, що було продемонстровано при аналізі співвідношенні понять, які позначають ті чи інші форми її існування («правова кваліфікація кримінального правопорушення», «кваліфікація злочину», «правова кваліфікація діяння, передбаченого Кримінальним кодексом» тощо), виходячи з урахування її як частини застосування кримінального закону (кримінально-правових норм), яка має відповідну структуру, пропонується визначити останню як кримінально-правову оцінку діянь (змістовна складова), передбачених Кримінальним кодексом України (зокрема, злочинів (кримінальних правопорушень, за термінологією КПК), суспільно небезпечних діянь, що підпадають під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК, малозначних діянь, діянь, вчинених за обставин, що усувають їх злочинність) (об'єкти), що здійснюється слідчим, прокурором і суддею (суб'єктний склад) у визначених процесуальних формах, результати якої фіксуються у відповідних процесуальних документах та зумовлюють застосування заходів кримінально-правового характеру щодо осіб, які їх вчинили. Зазначено, що навіть у разі прийняття Закону України «Про кримінальні проступки» чи за будь-якого іншого варіанта введення до чинної кримінально-правової системи категорії кримінального проступку, можна припустити, що поняття «кримінально-правова кваліфікація» і надалі буде загальним поняттям щодо всіх інших, оскільки вона є ширшим поняттям, ніж «правова кваліфікація кримінального правопорушення», яке, у свою чергу, являє собою симбіоз «кваліфікації злочину чи/правової кваліфікації злочину») та «кваліфікації проступку/чи правової кваліфікації проступку».

4. Підтримано позицію, що правовою підставою к. п. к. є кримінально-правові норми (сутність), які містяться в статтях Загальної та Особливої частин КК (форма), та акцентовано на визначальній ролі складу злочину (його ознак у процесі розмежування як злочинів між собою, так і злочинів від інших правопорушень (цивільних, дисциплінарних, адміністративних правопорушень)), що надає змогу говорити не про кваліфікуючу функцію останнього, а про розмежувальну в процесі кримінально-правової кваліфікації.

5. Системний аналіз Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, норм КПК (ст. 214, 303) та практики їх застосування надає підстави вважати, що обставинами, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення як підставу внесення даних до ЄРДР та початок досудового розслідування, є такі об'єктивні дані, які свідчать про ознаки злочину, а не про діяння, яке містить склад злочину.

6. Основними факторами, що зумовлюють варіативність додаткових підстав кримінально-правової кваліфікації визнано: необхідність втілення верховенства права в правотворчу та правозастосовну діяльність, яке поряд із законодавством включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства (Ю. В. Баулін); нетотожність між застосуванням кримінально-правових норм і статей кримінального закону,

оскільки перше включає врахування положень більшого кола джерел (В. О. Навроцький); особливості структурної будови кримінально-правових норм у частині опису об'єктивних ознак складу злочину (відсильні, бланкетні диспозиції); існування різних законодавчих підходів визначення суспільно небезпечних наслідків; необхідність урахування правових позицій суб'єктів судової правотворчості з питань застосування матеріального кримінального права, іншими судами при ухваленні рішення по суті кримінального провадження.

7. Додатковими підставами к. п. к. можуть бути інші норми КК, які використовують при розмежуванні складів злочинів, з відсильними диспозиціями; нормативно-правові акти інших галузей права при тлумаченні змісту бланкетних диспозицій, визначенні обставин, що усувають злочинність діяння, відмежуванні злочину від інших суспільно шкідливих діянь; судова практика національних судів (у тому числі КС щодо офіційного тлумачення Конституції й законів України, ВС); судова практика (правові позиції, викладені в рішеннях) ЄСПЛ; кримінально-правова доктрина тощо.

8. Підхід законодавця до посилання на зміст інших законів і нормативно-правових актів у бланкетних диспозиціях не є уніфікованим, адже в одних випадках він чітко вказує назву нормативно-правового акту, в інших – галузеву належність, у третіх – необхідність звернення до відповідного регуляторного законодавства впливає зі змісту диспозиції. Колізійність цих норм, їх неузгодженість ускладнюють процес кримінально-правової оцінки діянь. Встановлено, що місцеві суди подекуди не враховують рішення КСУ² і визнають зміни нормативно-правових актів достатньою підставою вважати зміненним текст кримінально-правової норми, що містить бланкетну диспозицію, для застосування вимог ст. 5 КК України щодо зворотної дії в часі законів про кримінальну відповідальність. Така позиція визнана неправильною, оскільки не відповідає приписам ст. 58 Конституції України.

9. У процесі кримінально-правової кваліфікації правозастосовці можуть та в окремих випадках повинні враховувати судову практику ВСУ, зокрема узагальнення судової практики, здійснені ним; практику застосування судами кримінального законодавства; правові висновки ВСУ в кримінальних справах, викладені в рішеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судових рішень з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 400¹² КПК 1960 р.; правові позиції ВСУ, викладені в рішенні, прийнятому ним з підстав і в порядку, визначених ст. 444–458 КПК України, за наслідками розгляду заяви про перегляд судового рішення з підстав неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь; Постанови Пленуму ВСУ; рішення у кримінальних справах у касаційному порядку або порядку виключного провадження (ухвали колегії суддів Судової палати у кримінальних справах

---

² Рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2000 р. (справа про зворотну дію кримінального закону в часі).

ВСУ або ухвали спільного засідання колегії суддів Судової палати у кримінальних справах ВСУ і військової судової колегії); рішення, викладені в ухвалях колегії суддів судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ; аналіз судової практики, здійснений судовою палатою у кримінальних справах ВСУ; узагальнення практики застосування кримінально-правових норм Пленуму ВСУ; інформаційні роз'яснення, листи тощо. Усе це за умови, що та чи інша правова позиція не переглянута Верховним Судом з підстав і в порядку, визначеному чинним законодавством.

10. Правова позиція Великої Палати Верховного Суду, викладена в постанові за результатами розгляду справи з підстав, визначених у ст. 434¹ та 434² КПК, є обов'язковою для врахування в процесі застосування кримінально-правової норми, а тому є обов'язковою додатковою підставою кримінально-правової кваліфікації. Водночас узагальнення практики застосування матеріального закону, роз'яснення за результатами аналізу судової статистики й узагальнення судової практики Пленуму Верховного Суду мають рекомендаційний характер з питань застосування законодавства при вирішенні судових справ, тож є факультативними додатковими підставами кримінально-правової кваліфікації.

11. Багаторічна практика здійснення правосуддя ЄСПЛ виробила доволі прийнятні критерії встановлення ознак катування, нелюдського поводження, особливої жорстокості, мучення тощо, які надають змогу використовувати їх у процесі кримінально-правової оцінки посягань на життя, здоров'я особи, її честь і гідність.

12. Судові рішення повинні містити не лише посилання на конкретне рішення ЄСПЛ, а й вказувати співвідношення відповідного рішення з нормами національного права та обставинами конкретної справи. Пріоритетним напрямом удосконалення практики застосування рішень Європейського суду з прав людини має бути правильне тлумачення суті цих рішень, чітке з'ясування правової позиції цієї інстанції щодо конкретної справи вітчизняними суддями, можливості та доцільності посилатися на відповідну судову практику в процесі кримінально-правової кваліфікації.

13. Морально-оціночні поняття, що використовують у процесі кримінально-правової кваліфікації, містяться в диспозиціях заборонних норм Особливої частини КК і відображають певні цінності, блага, які є об'єктом кримінально-правової охорони або ж, будучи конститутивною складовою певного елемента складу злочину (суб'єктивної сторони (зокрема мотив або мета злочину) чи об'єктивної сторони (переважно спосіб вчинення злочину)), спрямовані на диференціацію кримінальної відповідальності осіб. Різноманіття слідчої та судової практики зумовлює такі ситуації в правозастосуванні, за яких відповідний суб'єкт повинен дати власну адекватну оцінку факту порушення (нехтування, ігнорування) морально-етичних норм (кількісно-якісну) як необхідної ознаки певного складу злочину, виходячи з його обізнаності щодо існуючих у суспільстві загальноприйнятих моральних та етичних норм

міжособистісного спілкування, зокрема за відсутності будь-яких роз'яснень із цього приводу, правових позицій компетентних судових інстанцій. Саме тому морально-етичні норми (у вигляді принципів, категорій, понять, уявлень) є одним з факторів соціального обґрунтування криміналізації низки злочинів, диференціації їх за ступенем тяжкості на рівні правотворчості й визнаються необхідною (релевантною) підставою кримінально-правової кваліфікації в разі застосування кримінально-правових норм, текстова конструкція яких містить оціночні поняття.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях

1. Іваніна Ю. В., Рябчинська О. П. Урахування практики Європейського суду з прав людини в процесі кримінально-правової кваліфікації. *Науковий юридичний електронний журнал (ЗНУ)*. 2016. № 6. С. 201–204. (*Особистий внесок здобувача: аналіз окремих рішень ЄСПЛ в аспекті кваліфікації злочинів проти життя та здоров'я особи; визначення окремих оціночних категорій*).
2. Іваніна Ю. В. Субсидіарне застосування правових норм при кримінально-правовій кваліфікації. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С. 295–299.
3. Іваніна Ю. В. Нормы общественной морали как дополнительное основание уголовно-правовой квалификации. *Leges si viata*. 2018. МАУ. Р. 64–68.
4. Іваніна Ю. В. Судова практика національних судів загальної юрисдикції як підстава кримінально-правової кваліфікації. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 1. С. 264–267.
5. Іваніна Ю. В. Підходи щодо виокремлення підстав кримінально-правової кваліфікації в теорії кримінального права: ретроспектива та сучасний стан. *Право та державне управління*. 2018. № 2 (31). Т. 2. С. 168–174.

Матеріали конференцій

6. Іваніна Ю. В. Судовий прецедент як додаткова підстава кримінально-правової кваліфікації. *Кримінальне право: традиції та новації*: матеріали міжнародного круглого столу, присвяченого народженню видатного вченого, героя України, академіка В. В. Сташиса, 9–10 липня 2016 р. Полтава, Харків, 2016. С. 234–236.
7. Іваніна Ю. В. Окремі питання застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя. *Круглий стіл, присвячений 68-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини: Збірник тез*, 8 грудня 2016 р. / за ред. В. М. Пальченкової. Запоріжжя : КПУ, 2016. С. 112–114.
8. Іваніна Ю. В. Норми суспільної моралі як додаткова підстава кваліфікації злочинів проти громадського порядку та моральності. *Актуальні проблеми розвитку України в контексті інтеграційних процесів*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 28 травня 2018 р. / редкол.

С. К. Бостан, Р. М. Максакова, Т. Є. Леоненко. Запоріжжя : ЛІРА ЛТД, 2018. С. 292–293.

9. Іваніна Ю. В. Значення рішень ЄСПЛ для кримінально-правової кваліфікації. *Шості харківські кримінально-правові читання «Україна на кримінально-правовій карті світу»* : тези доп. та наук. повідомл. учасників міжнар. наук. практ. конф. студентів та аспірантів (м. Харків, 13 жовтня 2017 р.) / редкол.: В. Я. Тацій (гол. ред.) та ін. ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава мудрого. Харків : Право, 2017. С. 57–58.

10. Іваніна Ю. В. Підстава кваліфікації злочинів в доктрині кримінального права. *Наука і вища освіта* : матеріали студ. наук. конф. (м. Запоріжжя, 15 листопада 2017 р.). Запоріжжя, 2017. С. 130–131.

11. Застосування бланкетної норми під час кримінально-правової кваліфікації. *Кримінально-правове, кримінологічне та кримінально-виконавче забезпечення прав і свобод людини і громадянина* : матеріали круглого столу (м. Запоріжжя, 10 березня 2017 р.) / за ред. О. П. Рябчинської. Запоріжжя : КПУ, 2017. С. 42–44.

12. Іваніна Ю. В. Особливості кваліфікації контрабанди культурних цінностей. *Митна політика України: економічні і правові аспекти* : матеріали наук.-практ. круглого столу (м. Запоріжжя 8 червня 2018 р.). Запоріжжя : КПУ, 2018. С. 38–41.

13. Іваніна Ю. В. Професійна етика судів, прокурорів та адвокатів. *Професійна етика судового процесу* : матеріали круглого столу (м. Київ, 24 листопада 2017 р.). Київ : Нац. академія прокуратури України. 2018. С. 34–37.

АНОТАЦІЯ

Іваніна Ю. В. Підстави кримінально-правової кваліфікації. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2018.

Дисертацію присвячено аналізу теоретико-методологічних та практичних проблем визначення підстав кримінально-правової кваліфікації та формулювання на цій основі теоретичних положень, спрямованих на поглиблення теорії кримінально-правової кваліфікації й розробку практичних рекомендацій щодо вдосконалення правозастосовної діяльності осіб, які здійснюють кримінально-правову оцінку суспільно небезпечних діянь.

Розглянуто стан наукової розробки проблематики визначення підстав к. п. к., обґрунтовано використання системного, герменевтичного та синергетичного підходів як провідних у дослідження. Проаналізовано к. п. к. як складову застосування закону про кримінальну відповідальність та уточнено її розуміння. З'ясовано підходи до поняття підстав кримінально-правової кваліфікації й обґрунтовано виділення їх видів у кримінально-правовій доктрині, проаналізовано фактичну підставу к. п. к. та проблеми її

встановлення за нормами (вимогами) КПК. Охарактеризовано дискусійні підходи до визначення як нормативної підстави к. п. к. складу злочину, кримінально-правових норм і статей КК, на підставі чого додаткового аргументовано позицію щодо визнання як нормативної підстави саме кримінально-правових норм, виокремлено та охарактеризовано окремі з додаткових підстав к. п. к., з'ясовано особливості урахування в процесі кримінально-правової кваліфікації судової практики (судових рішень (прецедентів); визначено особливості врахування в процесі кримінально-правової кваліфікації рішень ЄСПЛ.

На підставі проведеного дослідження сформульовано теоретичні положення й практичні рекомендації щодо вдосконалення відповідної правозастосовної практики.

Ключові слова: кримінально-правова кваліфікація, кваліфікація злочинів, правова кваліфікація кримінального правопорушення, підстави, подія кримінального правопорушення, фактичні обставини справи, кримінально-правові норми, злочин, склад злочину.

АННОТАЦІЯ

Иванина Ю. В. Основания уголовно-правовой квалификации. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Классический частный университет, Запорожье, 2018.

Диссертация посвящена анализу теоретико-методологических и практических проблем определения оснований уголовно-правовой квалификации и формулированию на этой основе теоретических положений, направленных на углубление теории уголовно-правовой квалификации и разработку практических рекомендаций по совершенствованию правоприменительной деятельности лиц, осуществляющих уголовно-правовую оценку общественно опасных деяний.

Рассмотрено состояние научной разработки проблематики определения оснований уголовно-правовой квалификации, обосновано использование в качестве ведущих подходов исследования системного, герменевтического и синергетического. Проанализирована уголовно-правовая квалификация как составляющая применения уголовного закона и уточнено понимание уголовно-правовой квалификации как уголовно-правовой оценки деяний (содержание), предусмотренных Уголовным кодексом Украины (преступлений, (уголовных правонарушений по УПК), общественно опасных деяний, подпадающих под признаки деяния, предусмотренного Особенной частью УК, малозначительных деяний, деяний, совершенных при обстоятельствах, которые устраняют их преступность) (объекты), осуществляются следователем, прокурором и судьей (субъекты) в определенных процессуальных формах, результаты которой

фиксируются в соответствующих процессуальных документах и обуславливают применение мер уголовно-правового характера в отношении лиц, их совершивших.

Рассмотрены подходы к пониманию оснований уголовно-правовой квалификации и обосновано выделение их видов в уголовно-правовой доктрине. Проанализированы фактическое основание уголовно-правовой квалификации и проблемы ее установления, исходя из норм (условий) УПК. Охарактеризованы дискуссионные подходы к определению в качестве нормативного основания уголовно-правовой квалификации состава преступления, уголовно-правовых норм и статей УК, на основании чего дополнительно аргументирована позиция относительно признания таким основанием именно уголовно-правовых норм.

Аргументируется позиция относительно признания состава преступления не основанием, а определенным алгоритмом, по которому субъект должен осуществлять уголовно-правовую квалификацию (правовую квалификацию уголовного правонарушения, по УПК), исходя из разграничения таких явлений, как основание уголовно-правовой квалификация и основание уголовной ответственности, возможность оценки деяния как такого, в котором отсутствует состав преступления, при малозначительности деяния или деянии, совершенном при обстоятельствах, устраняющих его преступность, признании его административным, гражданским или дисциплинарным правонарушением.

Выделены и охарактеризованы некоторые из дополнительных оснований уголовно-правовой квалификации. Установлено, что подход законодателя относительно ссылки на содержание других законов и нормативно-правовых актов в бланкетных диспозициях не является унифицированным, поскольку в одних случаях он четко указывает название нормативно-правового акта, в других – отраслевую принадлежность, в третьих – необходимость обращения к соответствующему регуляторному законодательству следует из содержания диспозиции. Коллизионность этих норм, их несогласованность усложняют процесс уголовно-правовой оценки деяний.

Определены особенности учета в процессе уголовно-правовой квалификации судебной практики (судебных решений (прецедентов), решений ЕСПЧ). На основании проведенного исследования сформулированы теоретические положения и практические рекомендации по совершенствованию соответствующей правоприменительной практики. В частности, сделан вывод, что отдельные подходы к толкованию в решениях ЕСПЧ ряда оценочных понятий могут быть учтены отечественными судами общей юрисдикции (как и другими официальными субъектами квалификации) в ходе применения уголовно-правовых норм об ответственности за посягательство на жизнь, здоровье, честь и достоинство личности (как в качестве основного, так и дополнительного объекта), с соблюдением важного условия – в случаях, когда в решении ЕСПЧ определенные понятия трактуются более широко, чем в диспозициях уголовно-правовых норм, учитывать его следует только в части, не противоречащей УК Украины (поддержано 64% судей).

В ходе исследования выявлена логическая ошибка в суждении, что установление фактических обстоятельств дела (данных о событии совершения деяния, предусмотренного уголовным законом) является одновременно и основаниями (или предпосылками), и содержанием определённого этапа уголовно-правовой квалификации, в связи с чем предложено ее основаниями считать обстоятельства (данные, информацию), приведённые в заявлении, сообщении о совершенном правонарушении потерпевшим, заявителем или обнаруженные из другого источника самостоятельно лицом, уполномоченным на внесение таких сведений), которые могут свидетельствовать о совершении уголовного преступления (события уголовного преступления в соответствии со ст. 11 УК) и являются формальным основанием проведения досудебного расследования, после внесения таких сведений в ЕРДР, в процессе которого осуществляется начальная уголовно-правовая квалификация.

Ключевые слова: уголовно-правовая квалификация, квалификация преступлений, правовая квалификация уголовного преступления, основания, событие уголовного преступления, фактические обстоятельства дела, уголовно-правовые нормы, преступление, состав преступления.

SUMMARY

Ivanina Yu. V. Grounds of the criminal-legal qualification. – As manuscript.

A thesis for a Candidate of Law degree by speciality 12.00.08 – Criminal law and criminology; criminal executive law. – Classic Private University, Zaporizhzhia, 2018.

The thesis is devoted to the analysis of theoretical, methodological and practical problems of determination the grounds of criminal-legal qualification (here in after – c.l.q.) and the formulation on this basis the theoretical stances directed to deepening of the c.l.q. theory and the development of practical recommendations for improving the law-enforcement activities of persons who carry out a criminal-legal assessment of socially dangerous acts.

In this work the state of scientific development of the problematics of determining the grounds of c.l.q. is studied; the use of systemic, hermeneutic and synergetic approaches as the main ones is grounded; the c.l.q. as a component of the application of the law on criminal liability is analyzed, and understanding of c.l.q. is clarified. The approaches to the understanding of the grounds of c.l.q. are specified, and the categorization of their types in the criminal-legal doctrine is proved; the factual grounds of c.l.q. and problems of its determination according to the norms (requirements) of the Criminal-Procedural Code of Ukraine are analyzed; controversial approaches to determination elements of a crime, criminal-legal norms and articles of the Criminal Code of Ukraine as the normative ground for c.l.q. are characterised, and on the basis of this the stance on the recognition of the criminal-legal norms specifically as a normative ground is additionally reasoned; some of additional grounds of c.l.q. are separated and characterized; the peculiarities of the cognizance of judicial practice (opinion of the court (precedents)) in the process of

the c.l.q. are clarified; the features of cognizance of the ECHR decisions in the process of c.l.q. are determined.

On the grounds of the conducted research, the theoretical statements and practical recommendations on the improvement of the relevant law enforcement practice are formulated.

Key words: criminal-legal qualification, qualification of crimes, legal assessment of criminal offence, grounds, event of a criminal offence, facts of a case, criminal-legal norms, crime, elements of a crime.

ІВАНІНА ЮЛІЯ ВІКТОРІВНА

ПІДСТАВИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Підписано до друку 21.11.2018.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Цифровий друк. Гарнітура Times.
Умовн.-друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Наклад 150 пр. Зам. № 42–18АБ.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК, № 3321 від 25.11.2008 р.